

Láng Péter: A Magyar Tanácsköztársaság egészségügyének válogatott sajtódokumentumai. Budapest, 1968; *Nagy László*: A Tanácsköztársaság Veszprém megyei sajtójának cikkbibliográfiája. Veszprém, 1959; *Ormos Mária*: Világháború és forradalmak. 1914–1919. Budapest, 2009 (Magyarország története 17.); *Püski Levente*: A tőkésviszonyok érdekrendszerei. *Bakó Endre* (szerk.): Földes története. II. 1849–2000. Földes, 2018; *Szabó Géza*: A csóti hadifogolytábor története. 1915–1923. Csót, 1983; *Szöke Imre* iratai 1915–1919; Ványi Bálintné két-nyelvű (román–magyar) igazolványa, 1920.

Egy alaskai aranyásó Budapesten

Joseph Whiteside Boyle a Magyarországot megszálló románok oldalán

A budapesti látogatás még azokban az években történt, amikor Magyarország sorsa végleg megpecsételődött. A szóba hozott híres alaskai aranyásó pedig, akiről talán nem sokan hallottak, az ír származású amerikai Joe Boyle, vagyis Joseph Whiteside Boyle (1867–1923), a Canadian Klondike Mining Company alapítója, Klondike aranykirálya volt. Akinek életútja New Yorkban kezdődött, s nem sokkal a klondikei aranymező felfedezése után Alaszkában folytatódott. Miután a fiatal Joe Boyle, aki volt már trubadúr, bokszoló és tengerész, amikor 1897-ben 22 dollárral megérkezett Dawson Citybe, s megismerte a Yukon folyó vidékét, és az aranyosás, aranykitermelés minden titkát, elhatározta, hogy Alaszkában marad és aranyásó lesz.

Jack London neves író, „*Klondike Kiplingje*”, akit 1897-ben a kaland mellett szintén az alaskai aranyláz vonzott északra, Carmackban találkozott Joe Boyle-val. Őt nagyon érdekes embernek tartotta, s egy hónapig tanulmányozta annak mindennapjait, s akit a *Forró napok* című regénye főhőse modelljének tartanak. Későbbi írásaiban, mint az *Aranyásók Alaszkában*, a *Vadon szava* és a *Fehér csend* is, többször előtérbe került a mindenre képes fehér ember, aki méltó az északi vidék meghódítására. De Joe Boyle életéről a Leonard W. Taylor (1911–1991) Torontóban 1983-ban megjelent *The Sourdough and the Queen*, s a *Klondike Joe Boyle* című könyveiből többet is megtudhatunk.

Ez az erős fizikumú, jóképű, merész és világos látásmódú fiatalember, akit északon mindenki tisztelt, a Rothschild-bankház és a Guggenheim Társaság pénzügyi támogatásával, a következő években az alaskai aranytermelésben jelentős fejlesztéseket végzett, és sikereket ért el, s 1916-ra Kanada egyik legbefolyásosabb embere lett. Aki az első világháború kitörése után belépett a kanadai hadseregbe, s mint annak ezredese, több európai misszióban vett részt. Míg végül Romániába is eljutott, és 1916-tól az antanti hatalmak oldalán részt vett a központi hatalmak elleni háborúban.

Joseph W. Boyle

Romániában Joe Boyle kitűnő kapcsolatot ápolt a királyi családdal, I. Ferdinánd román királlyal (1917–1927) és az edinburgi hercegi családból származó szépséges feleségével, a 43 éves Mária királynéval, aki nem teljesen volt elégedett a trón megtartása érdekében kötött érdekházasságával. 1918-ban Boyle már több meghívást is kapott a Cotroceni királyi palotába, és Mária királyné nem rejtette véka alá, hogy tetszik neki a kanadai, s neki is tetszett a királyné, végül a sors egymás karjaiba taszította őket. Többször utaztak együtt Romániában, és a kanadai az Amerikai Egyesült Államokban, Kanadában, Angliában, Franciaországban mindent megmozgatott, hogy segítse Romániát. Ennek érdekében 1918. december 29-én Londonban még Sir Robert Borden, Kanada miniszterelnökével (1911–1920) is kapcsolatba lépett. Végül a Joe Boyle és Mária királyné közti kapcsolat annyira elmélyült, hogy már nemcsak pletykáltak róluk, hanem az újságok is megírták. Ennek ellenére, a Romániáért hozott szolgálataiért, a királyné személyes javaslatára Joe Boyle a *Románia Lobogója – Steagul României* kitüntetését és *Jászvásár (Jași) hercege* címet is megkapta. Ami felhatalmazta arra, hogy hivatalos ünnepeken a királyné mellett álljon. S miután Románia részt vett a Magyar Tanácsköztársaság ellen irányuló intervencióban, a kanadai a román kormánynak felajánlotta tanácsadói tevékenységét. Joe Boyle I. Ferdinánd román király és Mária királyné mellett, még Versaillesbe, az 1919. januári békekonferenciára is meghívást kapott, hogy Románia érdekében érveljenek. S a politikusok, tábornokok és mások mellett Boyle is ott ült, a mellett a nagy kerek asztal mellett, melyet volt szerencsém látni.

Miután 1919. augusztus 3-án és 4-én a Gheorghe Rusescu, Traian Moșoiu és Constantin Șerbescu tábornokok vezényelte román csapatok bevonultak Budapestre, minden jelentősebb szállodát lefoglaltak. A békekonferencia tiltása ellenére az utóbbi akarta 1919. október 5-én kifosztani a Magyar Nemzeti Múzeumot, de azt Harry Hill Brandholtz (1864–1925) a lovaglópálcájával felvértezve megakadályozta, amelyet később a Magyar Nemzeti Múzeumnak adományozott.

Harry Hill Brandholtz

A román parancsnokság Budapesten a Gellért Szállodába rendezkedett be, Rusescu tábornok a Dorottya utcai Magyar Király szállodába, mások és az antant tisztjei a Hungária Hotelbe fészkeltek be magukat. S miután a román csapatok elkezdtek terrorizálni a lakosságot és kifosztani az országot, a párizsi békekonferencia a német származású amerikai Harry Hill Brandholtz tábornok vezetésével egy küldöttséget irányított Budapestre, hogy ellenőrizze a román csapatok tevékenységét és megfékezze a rablásokat. Másfelől Sir George Russell Clerk (1874–1951) brit diplomatát is Budapestre küldték, hogy a román csapatok kivonulásáról tárgyaljon. Romániát pedig a nem nagy tiszteletnek örvendő I. Ferdinánd király és Ion I. C. Brătianu miniszterelnök (1918–1919) megbízásából, a Budapesten tartózkodó román tábornokok mellett, Joe Boyle és barátja, Frank Reid őrnagy képviselte, akik a

budapesti tartózkodásuk alatt a Hungária Hotelbe voltak elszállásolva. Így került a híres alaszakai aranyásó, Joe Boyle Budapestre, de sajnálatos módon nem a magyarság érdekeit képviselte. Mint feljegyzéseiben írta: „Lehetetlen volt elképzelni azt a mély gyűlöletet, amit a magyarok érezttek a románok iránt, akiknek hatalmas nehézségeket okoztak a megszállás ideje alatt. S ez volt az egyetlen, ami a magyar kommunisták és ellenfeleikkel közös volt.” A tárgyalás eredménye azonban az lett, hogy miután a megszállók kb. 1,5 milliárd korona értékű kárt okoztak az országnak, november 14-én távoztak a kifosztott Budapestről.

1920-ban már a király ellenfelei sem nézték jó szemmel a kanadainak a királynéval való viszonyát, amit az újságok is megszelídítettek. Így annak ellenére, hogy a királyné ragaszkodott hozzá, Joe Boylenak el kellett hagynia Romániát, és Londonban telepedett le. 1921-ben, útban Konstantinápoly felé, Boyle még meglátogatta a királynét, s két hétig élvezték egymás társaságát, majd 1923. április 14-én Londonban elhunyt.

Később Mária királyné, aki hitt a parapszichológiai jelenségekben, miután Londonban meglátogatta Joe Boyle sírját és egy szertartást is rendeztek, az egykori szerelmének egy új síremléket állíttatott, amelybe bevéssette a *Mária királyné Rend* jelképét.

A harmincas években egy magyar származású amerikai őrnagy, Eugene Boross jóvoltából gyűjtés kezdődött, hogy a Magyar Nemzeti Múzeum megmentőjének, Harry Hill Brandholtznak Budapesten szobrot állítsanak, ami heves tiltakozást váltott ki a washingtoni román követség részéről. Ennek ellenére, kisebb kompromisszumok árán, 1936-ban sikerült leleplezni a Ligeti Miklós szobrász alkotta szobrot a budapesti Szabadság téren, az amerikai nagykövetség előtt. A Nemzeti Múzeumnál száz éve történt események emlékére, tiszteletünk jeléül, vigyünk legalább egy szál virágot Brandholtz szobrához!

Brandholtz budapesti szobra

Réthy Károly

